

Встохін Сергій Анатолійович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ПОЛЯ БОЮ АБО ВІДМОВА ДІЯТИ ЗБРОЄЮ

24 лютого 2022 року Законом України № 2102-ІХ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» [2] на всій території України було введено воєнний стан, у зв'язку з чим окремі права і свободи людини та громадянина істотно обмежуються з метою забезпечення безпеки та територіальної цілісності нашої держави. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» передбачено можливість обмеження конституційних права і свобод людини та громадянина, передбачених ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також введення тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [1].

З початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну було окуповано окремі райони Сумської, Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей. Обов'язок щодо забезпечення виконання встановлених правовим режимом воєнного стану обмежень, здійснення відсічі збройної агресії проти України, деокупації тимчасово окупованих територій покладено як на Збройні Сили України, так і на правоохоронні органи [5, с. 170]. Оскільки наша держава постанала перед викликом, якого ще не було в її новітній історії – збройною агресією, яка вплинула на всі аспекти суспільного життя [4, с. 170].

У зв'язку з цим, постанала необхідність посилення відповідальності за вчинення не лише воєнних, а й військових кримінальних правопорушень, з метою уникнення їх вчинення з боку захисників України. Як зазначають деякі вчені, аналіз законодавства щодо юридичної відповідальності за військові правопорушення свідчить про необхідність його удосконалення. Суттєве збільшення військової злочинності за період з 2014 р. по даний час потребує приведення окремих положень статутів Збройних Сил України, КУпАП, КК України до потреб сьогодення. Нині є запит органів військового управління, військового командування на більш дієве законодавство у військовій сфері, правові норми якого б сприяли

більш ефективній боротьбі із військовою злочинністю, одним із шляхів якої має бути запобігання військовим правопорушенням [3, с. 238], зокрема посилення кримінальної відповідальності за самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю, що передбачено ст. 429 КК України.

Одним із недоліків чинної редакції зазначеної вище статті є те, що вона не містить жодних обставин, які б обтяжували відповідальність, що унеможлиблює її диференціацію.

Як правило, на позиціях перебувають не по одному солдату, а працюють групами, відділеннями, взводами тощо. Саме тому, вбачається необхідність встановити кримінальну відповідальність за самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю, вчинене групою осіб. При цьому, слід акцентувати увагу, що необхідності в попередній домовленості на вчинення протиправних дій у даному випадку немає. Крім того, участь у відсічі збройної агресії росії раніше засуджених осіб вимагає передбачити таку обставину, що обтяжує відповідальність, як повторність. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити ст. 429 КК України ч. 2, диспозицію якої викласти у такій редакції: «Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або групою осіб».

Аналіз бойових дій на різних ділянках фронту дає змогу визначити, що активний наступ ворога відбувається саме у тих місцях, де сили оборони або самовільно залишають поле бою, або відмовляються застосовувати зброю з різних причин. Такі дії негативно позначаються на загальній лінії фронту і вимагають передислокації особового складу на складні ділянки, а також відступу основних сил з укріплених районів чи вигідних рубіжів. З метою недопущення таких ситуацій, вважаємо необхідним передбачити кримінальну відповідальність за самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю, якщо це призвело до провалу наступальних дій, прориву лінії фронту або захоплення ворогом важливих укріплень. У зв'язку з цим, пропонуємо доповнити ст. 429 КК України ч. 3, диспозицію якої викласти у такій редакції: «Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони призвели до провалу наступальних дій або захоплення ворогом важливих укріплень».

Отже, пропонуємо встановити кримінальну відповідальність за самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю, вчинене повторно, групою осіб, або якщо це призвело до провалу наступальних дій, прориву лінії фронту чи захоплення ворогом важливих укріплень, шляхом доповнення ст. 429 КК України ч. 2 і 3. Аргументовано, що запровадження таких змін дасть змогу мінімізувати, а в окремих випадках недопустити самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю.

Список бібліографічних посилань

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

3. Фесенко О., Козакова І., Шнипко О. До питання про юридичну відповідальність за військові правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 74 (2). С. 237–243 (Серія «Право»).

4. Тарасенко О. С. Криміналістичні особливості досудового розслідування в умовах військових дій. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану*: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 216–218. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/zbirnyk-z-oblozhkoju_29.04.2022.pdf.

5. Юріков О. О. Кримінальна відповідальність поліцейських за вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень). *Нове українське право*. 2023. № 2. С. 170–175.

Вовченко Руслан Анатолійович,
аспірант кафедри кримінології
та інформаційних технологій
Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з ключових умов реалізації державної політики у сфері національної безпеки та протидії злочинності в умовах воєнного стану є оновлення концептуальних підходів до оперативно-розшукової діяльності, як складової системи кримінальної юстиції, здатної забезпечувати ефективну охорону прав і свобод людини, захист інтересів суспільства та держави за допомогою передбачених законом гласних і негласних засобів. Збройна агресія російської федерації проти України, новий етап якої розпочався 24 лютого 2022 року, поставила на порядок денний потребу переосмислення законодавчих основ і практики оперативно-розшукової діяльності, зокрема щодо її адаптації до надзвичайних умов, викликаних воєнним станом.

Практична реалізація положень чинного Кримінального процесуального кодексу України [1] засвідчила необхідність глибокого